

Egy erzsébetvárosi volt polgármester.

— Lengyel Márton. —

A beköltözött hazai örmények négy helységet alkottak: Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyó-Szt-Miklós és Csik-Szépviz. Kezdetben e helységeket az „örmény kompanya“ főbirája kormányozta; azonban minden helységnek volt ezen kívül külön kinevezett örmény albirája is. De e szervezet nemsokára megszűnt és minden helység az uralkodótól nyert kiváltságaik alapján saját kebeléből maga választotta meg saját főbiráját. 1848-ig Gyergyó-Szt-Miklós és Csik-Szépviz külön örmény hatóságot („mercantile forum“) képezett, most mindkettő beleolvadt a mondott két magyar községbe. Ellenben Szamosújvár és Erzsébetváros megtartotta önállóságát; de a szabadságharc után már többé nem főbirákat, hanem polgármestereket választ.

Erzsébetváros első választott főbirája Zakariás János (1727—1732) volt. Zakariás megválasztása óta százhatvanhét esztendő telt el és ezen időköz alatt 64 ízben

választott e hazafias város magának kormányzó főt, kik közül azon hasznos tevékenységért, mit a város fejlesztése, anyagi és szellemi előhaladása érdekében kifejtettek, nem egynek nevét örököltette meg Klio.

Erzsébetvároson jelenleg Trajanovits János a polgármester. Ez a derék, mívelt férfiú, — ez a gyakorlott, szorgalmas, lelkiismeretes tisztviselő avval az elhatározott szándékkal, avval a nemes ambícióval vette át kevéssel ezelőtt választói kezéből a megtisztelő bizalmat, hogy e mívelt, értelmes és gazdag nép lakba haladó városból — Isten segítségével és tisztársai állandó támogatása mellett, modern várost csinál. Ha szép terveit (új tanácsház, kövezet, villanyvilágítás...) csakugyan megvalósítja, akkor nemcsak igazi mestere lesz polgártársainak, hanem még a város történelmének lapjai is tisztelt nevét e helység legderekabb polgármesterei közé fogják helyezni. Engedjük azért, hogy zavartalanul munkálkodhassék, — hogy a várakozásnak megfelelhessen...

Mi jelen kínálkozó alkalommal elődjével: a gavallér Lengyel Mártonnal foglalkozunk és egyúttal jól sikerült arcképét is bemutatjuk mélyen tisztelt olvasóinknak.

A nagykiterjedésű Lengyel-család ezen ága, mely Lengyelországban Chászó*) nevet viselt, a beköltözés után Erzsébetvároson telepedett le. E család három férfi tagot számlált: Márton, Tamás és Ábrahám fivérek voltak. Márton fia Lukács nyert Mária Teréziától nemességet. Ebből az ágból származott a volt polgármester nagyatyja: Lengyel Márton, ki több ideig viselt Erzsébetvároson főbírói hivatalt; meghalt 1845-ben.

Lengyel Márton, kinek atyja Péter 1881-ben hunyt el, 1844-ben született Erzsébetvároson. Anyja szamosújvári eredetű Gorove leány. A népiskolát és a gymnasium alsóbb osztályait szülővárosában tanulta; a jogi tanfolyamot Kolozsvártt végezte 1866-ban. 1870—1883-ig a honvédségnél szolgált. Mint szabadságolt állományban levő hadnagy ment a honvédséghez és mint százados

*) Ezen arab szó jelentése: nemes, kiváló, Adelin, Modestin, Honorius.

lépett ki. 1883-ban választotta meg Erzsébetváros polgársága főjegyzőjévé, 1885-ben polgármester lett. Majdnem tíz évig viselte e diszes állást és teljesítette kötelességeit lelkiismeretes pontossággal. Megvesztegethetlen, tisztakezű, jellemzilárd férfiú; finom módoráért, kedves bánásmódjáért közbeesülésben áll. Nem sokkal ezelőtt mondott le hivataláról, hogy éldelje azt a boldogságot, mit a római költő e szavakkal fejez ki: „Beatus, qui procul negotiis.“

De azért nem vesztegel tétlenül; számító eszét, szép tehetségeit más téren — hol szintén hasznára van szülővárosának — érvényesíti.

Mi azt kívánjuk, hogy adjon Isten, Erzsébetváros ezen derék fiának hosszú életet és állandó egészséget, hogy a hazának és a közügynek még sok hasznos szolgálatot tehessen!

Szongott Kristóf.

Az örmény katonák dala.

— Dzádurián. —

Repülj lovam, rohanj mint szél velem!
Vigy engem áldott szép hazám felé,
Rabságban szenved dicső nemzetem,
Vezess el gyorsan ellenség elé!

Testvéreim börtönben synylenek,
Csatába kell véremnek omlani;
Szabadságunkat végre fegyverek
Fogják előbb-utóbb eldönteni.

Eltűntek évek, multak századok,
Országunk békén várt egy szebb jövőt,
Remélve, hogy majd jönnek jobb napok
S az Ég kegye megvigasztalja őt!

Elszántan türte a könyörtelen
Szeszélyes sorsnak nagy csapásait,
Szabadságért rajongott szüntelen,
S büszkén kiállta szenvedéseit.

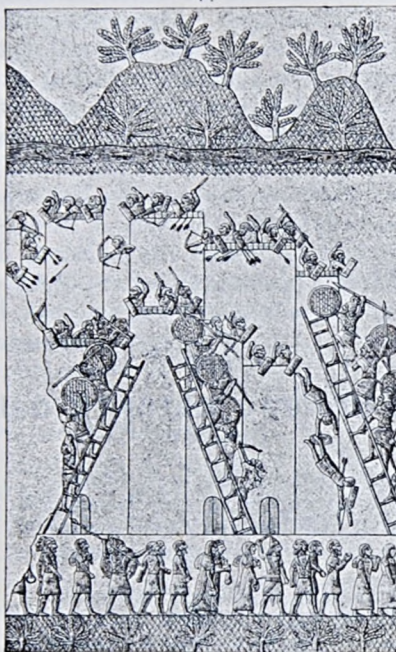
Repülj lovam, rohanj mint szél velem!
Hallom már népünk' hívó szózatát,
Szabadságért mi szép a küzdelem,
Itt az idő, mentsük meg a hazát.

Simay Gergely.

Örményország őstörténetéből.

— A ván-i ékiratok.*) —

V.

Egy örmény város ostromlása az assyrok által.

A foglyok elhurczolása.

— *Márvány dombormű a British Muzeumban. —*

Nem lehet kétséges, hogy Rusa király palotát is építtetett a városban. Alkalmasint a legmagasabb fekvésű ponton, az új városi telep várában állott ez a palota. A Topráh-Kalehen kiásott templom aránylag kis részét foglalja el a keskeny, nehezen megközelíthető fensík keleti felének, míg a többi rész terjedelmes, hosszúra nyúló épület faltörmelékeivel van elborítva. Orosz-Örményországban nemrég két feliratot találtak, egyet Menuastól,

*) C. F. Lehmann, Das vorarmenische Reich von Van. (Deutsche Rundschau. 1894. LXXXI. Bd.)

a másikat Argististól. Typusuk a következő: „Menuas építtette ezt a palotát. Menuachinili a neve.“ A „chin“ a hozzátartozást jelenti; az „ili“-nek értelme „nagyobb építmény, palota.“ Az utóbbi szó segítségével az eddig ismert feliratokból nagyobb számát a királyi építkezéseknek lehet kimutatni. A Rusas feliratán is megtaláljuk az értesítést „Rusachinili“-nek, a Rusas-palotának építéséről.

Hogy a Rusas nevet viselt három királynak melyikétől származik eme város-telep, nem határozhatni meg teljes bizonyossággal, mert a felirat elejéről a király czimzése s családi megjelölése hiányzik. Eleve az látszott valószínűnek, hogy valamint a romjaiban fenmaradt templom a Toprah-Kalehon, úgy az egész városi építkezés is III. Rusastól származott. Egyik, Belck által behatóan tanulmányozott feliratról azonban meglehetősen biztossággal kitűnik, hogy Uj-Tospnak már II. Rusas idejében léteznie kellett. A miből arra a következtetésre jutunk, hogy II. Sardurnak, ki a régi város szétrombolatását megérte, közvetlen utódja, I. Rusas, Sargon szívós kitartású ellenfele helyezte át s építtette újra a várost. S midőn aztán békésebb idők következtek, az akkoron épült templomot új és pompásabb szentélylyel cserélte fel III. Rusas. Igazolni látszik ezt ama körülmény is, hogy míg a palotának említettük maradványai a Toprah-Kalehon pusztán agyagtéglákból állanak, a templom falai szépen kivágott kőkoczkákból épültek.

Az új város építésénél nyilván jelentékeny szerepet játszottak a védelmi szempontok is, a mi szintén a mellett szól, hogy a város ama harcziás időkben keletkezett. Annak okát ugyanis, hogy Rusas, ha már elhatározta Ván városnak ujjaalakítását, mért választotta első sorban Toprah-Kaleht s nem a Tiglatpileser által lerombolt régi városnak a helyét, nyilván abban kell keresnünk, hogy az egykori kertváros mintegy öt kilométernyire feküdt a régi vártól, a mai citadella-hegytől, s ott kellett feküdnie, mert a Menuas-csatornát végső elágazásaival csakis odáig lehetett vezetni. Ez a távolság pedig igen nagy volt arra, hogy a várost hatályosan lehessen védelmezni a várból. Lehetővé tette, hogy az északról jövő ellenség a várhegyet

háborítlanul megkerülhesse s a város-telepnek észak-keletről való megtámadását. Szorosabb kapcsolatot kellett tehát létesíteni a hegy és a város között. A Menuas-csatornát lehetetlen volt közelebb vezetni a várhegyhez; új várhegyül tehát a Toprah-Kaleht kellett kiszemelni, a melynek közvetlenül a tövéhez el vala juttatható a vízvezeték. S mert az Alais bevonása a csatorna-hálózatba lehetővé tette, hogy a víznek legalább egy része a várhegy lábához juthasson, ennek a hegynek közvetlen védelme alatt sem volt kizárva telepnek előbb-utóbb való létesülhetése.

Ván manapság is azt a képet mutatja, a melyet ekként Rusas városáról nyertünk. Mintegy húszezer főnyi örmény népessége kizárólag az u. n. Ván kert-várost lakja, mely a Toprah-Kaleh szikla tövénél Rusas egykori kert-városának helyét foglalja el, s a melyet ma is, mint egykoron, a Rusas-tó lefolyása, a Kesis-Göll öntöz. A török lakosság ellenben a várhegy tövénél lakik, míg az ettől néhány kilométernyire fekvő régi kert-városa Menuasnak elhagyatva maradt. A Rusas-feliratban ekként a mai Ván városnak Krisztus előtt nyolcz századdal történt újjáalakításáról szóló okirat is előttünk fekszik. Ily régi, eredetiben fenmaradt alapítólevéllel bizonyára a világnak egyetlen más lakott városa sem dicsekedhetik.

A lakosság harcziás tulajdonságain s bámulatos építkezési ügyességén felül nagy befolyással lehetett eme ősrégi örményországi állam fejlődésére az a theocraticus alap is, a melyre fektetve volt. Chaldis-t tisztelte főisten-ségeként s Chaldi-isteneknek vagy Chaldi-gyermeknek neveztek a többi istenségeket is. De chald-oknak, Chaldis hozzátartozóinak tekintette magát ama nép valamennyi tagja is, a mely Chaldisnak hódolt. Chaldisért, az ő dicsőségére történt minden foglalás, létesült minden építkezés és alkotás, melynek célja az vala, hogy Chaldis hozzátartozóinak jólétét előmozdítsa. A főváros, Tuspa-Van, az istenség székhelye, a Chaldi város (chaldina); az erősített helyek, ha még oly távol fekszenek is a fővárostól, a Chaldi-város „kapui;“ s az ország egész területe is Chaldia, „Chaldi-föld.“ Alig van a történelemben példája

annak, hogy valamely nép a theocratiait ily szigorú következetességgel, a külső formákban is ennyire felismerhetőleg megvalósította volna.

A feliratok megértését sajtószereleg megnehezítette ez a körülmény. Azt hitték ugyanis, hogy mindenütt, a hol Chaldis hozzátartozói-ról, Chaldini-król történik említés, az istenségeket kell érteni. Teljesen félreértettek ekként egyes mondatokat, p. az Argistis“ felirataiban rendszerint ismétlődő eme szavakat: „A chald-okhoz (vagyis az alattvalóihoz) szól Argistis.“ (a mely szavak után mindig a tudósítás következik valamely hadviselésnek az eredményeiről.) S talán nem is lehetett volna ezt a félreértést kideríteni, ha segítséget nem nyújtanak a classicus hajdan-korból fenmaradt tudósítások.

A görög írók a pontusi országokról s Örményországról szóló feljegyzéseikben egyértelműleg a chaldai népről beszélnek, tehát egészen úgy jelölik azt meg, mint a Babylonia déli részén lakó népet s azt a papi osztályt, mely Babyloniában s más babyloni városokban kiváló szerepet játszott. Nem kevésbbé hiteles források azonban megfelelő geographiai meghatározással ismernek Chaldia országot s Chaldos vagy Chaldis névvel jelölik meg lakóit. Sőt Suidasnál egyik várost egyenesen Chaldine névvel találunk megjelölve. Teljes megerősítését foglalják magukban ezek az azonos megjelölések az ékíratok tanuságtételének arról, hogy Ó-Örményország lakói és fővárosa az istenségről valának elnevezve. Kétségtelen bizonyossággal kitűnik mindezekből, hogy az az északi hegyi nép, melyet az assyrok urastainak neveznek — Herodotnál ez a név „alarodiak“ formájában jelenik meg — a „chald“ nép volt. A classicus kor írói tévesen cserélték fel Örményország őslakóinak ezt az elnevezését a „chal-deai“-val. A mely tévedésnek egyébiránt részben tudatával is bírtak, a mint Eustathiusnak Dionysius Perigetes földrajzához irt commentárjaiból kitűnik.

A fenmaradt ékíratok bővebb tanulmányozása s helyeiknek topographiai és archeologiai kibuvárlása bizonyára még tetemesen növelni fogja ismereteinket Ö-

ményország amaz ősrégi lakosságáról, a mely nem jelentéktelen szerepet játszott a keleti világ hajdankori történetében.

Dr. Molnár Antal.

A magyar-örmények ethnográfiai hatnyatlásának okairól és azok orvoslásáról.

— Első közlemény. —

Ethnográfiai egység alatt értjük egy népfaj közös szokásainak és erkölcesinek, erényeinek és hibáinak, azaz speczifikus nemzeti jellemvonásainak egyházi, politikai és társadalmi téren — bizonyos geográfiai határok között — főképpen pedig közös nyelvi alapon való individuális kifejlődését.

Azonban e kifejlődés különleges iránya, egy és ugyanazon nemzet kebelében egyes vidékenként is létrejöhet és bizonyos országrészekre szoritkozva, ha egyébben nem, de legalább tájszólások, népviseletek és helyi népszokások alakjában domborodik ki.

A nagy magyar nemzet a maga egészében igaz, hogy egy teljesen kidomborodott néprajzi egységet képvisel; de mindazonáltal a saját kebelében szűkebb ethnográfiai széttagoltsággal is bír, pl. a székelység, jázság, kúnság, palóczság stb. sajátságos és az illető országrész határai között élő, de bizonyos mértékben külön egyéniséggel bíró magyar népcsoportok alakjában, melyek talán a historiai fejlődés és a hagyományok alapján az őket egymástól megkülönböztető jelleget mai napig is fentartották.

Már most, ha azt kérjük, hogy mit értsünk a magyar-örmények ethnográfiai egysége alatt? erre nagyon könnyen megfelelhetünk, mert ez alatt senkinek sem lehet egyebet értenie, mint az összes hazai örményiségnek, mint bevándorolt népfajnak a magyar társadalom keretében a székelység vagy a kúnság mintájára, de

ezeknél különlegesebb örmény nemzeti alapon való faji kidomborodását.

Az örmények magyar hazafisága felment engem a védekezés alól, ha valaki netán a fejlesztendő örmény ethnográfiai egység fentartásában valami nemzetiségi fészkelődés-félét vélne felfedezni: hiszen a magyar-örménység saját külön néprajzi egységének még oly örmény jellegű kidomborítása mellett is mindenkor meg fog maradni a magyar nemzet leghivebb barátjának s a magyar haza leghálásabb fiának. — Hiszen mi örmények magyarok vagyunk szívvvel és lélekkel s Isten kegyelméből azok is akarunk örökkön-örökké maradni, de éppen olyan rajongó kegyelettel csüngünk egyúttal ősi szokásainkon és így első sorban örmény egyházunk ősi ritusán, hogy széles e hazában mindenki is csak tiszteltreméltó és szép törekvésnek tekintheti, ha egy hagyományos magyar érzelméről ismert és becsült kis népfaj az ő ethnográfiai egyéniségét kifejlesztendő: az anyanemzethez bizalommal és reményekkel telten támogatásért fordul. Miként az anyához rajongó szeretettel feltekintő gyermek a millenium küszöbén, úgy tekint fel a magyar-örménység a lovagias nagy magyar nemzethez, melynek szerető anyai karjaiban más ajkú magyar testvéreinkkel egyenlő meleg ápolásban részesültünk mindenkor.

S ámbár — nem panaszként emlitem fel — hogy az elkényeztetett gyermekek által élvezni szokott előnyökre soha sem lehetett hivatkoznunk: mindazonáltal erősen reméljük, hogy az örmény püspökség visszaállítására irányuló újabb, de annyszor eredménytelenül megkísérlett törekvéseink, végre a magyar nemzetnél meghallgatásra fognak találni. És akkor mint egy hálariadal fogna felcsendülni a „Gjéczcze Hunkárisztán!“ husz ezer örmény ajakról.

I.

A keleti örmény ethnográfiai egység mindig megvolt és maiglan is létezik, de az erdélyrészi örmények között bocsánczi Verzár Auxentius örmény püspök ha-

lálával a XVIII. század elején már központját veszített hazafias arménizmus hovatovább mind halványabb és szintelenebb formát öltött, míg most végre az örmény közszellem felébredésének ideje elérkezvén: valahára fel kell szavunkat emelnünk a hazai saját örmény néprajzi individuálitásunknak bár romjaiban való megmentésére.

Hiában is szépítenők a dolgot, mert örmény ethnográfiai egységünk érdekében ma már egy mentő egyesületet kellene alapítanunk, hogy a mi még megmenthető, a jövőre nézve megtartassék.

Ha lenne egy bármily szerény igényű magyar-örmény irodalmi egyesületünk, (pl. egy „Lukácsi-társulat») mindenestre hathatósabban és céltudatosabban lehetne ethnográfiai egységünk hanyatlását is megakadályozni.

Ebből az irodalmi központból, melynek a minden örmény családban olvasandó hivatalos közlönye maga az „Armenia“ lenne s melynek élére egy országos nevű emberünket megnyerhetnők, mondom, ebből az örmény szellemi központból kellene minden ránk nézve üdvös eszmének szétsugározni.

A negyedévenként tartandó és felolvasásokkal egybekapcsolt rendes gyűléseken, de főképpen a Szent-Gergely napján, mint általános örmény nemzeti ünnepen egybehívandó közgyűlésen az örmény előkelőség, intelligencia és érdeklődő polgárság egy pár excellence örmény érintkezési pontot nyerne, melyből közéletünkre, de legfőképpen elhanyagolt ethnográfiai együvé tartozásunk szempontjából a legszebb reményekkel kecsegtethetnők magunkat.

Egy ilyen, a közel jövőben alakítandó s az egész magyar-örménység pártolását kiérdemelő s az örmény történelmet, nyelvészetet, irodalmat, ethnográfiát s az ezen tudományágakhoz tartozó segédtudományokat magyar nyelven művelő irodalmi központ alapítása elől sokáig kitérni ugy sem fog lehetni, ha csak teljesen a lemondás terére nem akarunk lépni már is pusztulásnak indult örmény néprajzi attributumaink megvívásának, illetve visszaszerzésének égető kérdéseivel szemben.

Ethnográfiai egységünk visszafejlődésének mindenestre egyik legfőbb és tagadhatlanul legfontosabb oka az örmény nyelvnek, mint anyanyelvnek fokozatos térvesztése.

Ismeretes dolog, hogy a XIII. század közepe táján Örményországból kivándorolt és majdnem $4\frac{1}{2}$ századon át különböző országokban hazát kereső őseink 1672-ben I. Apaffy Mihály alatt végre Erdélyben letelepülhettek.*) De itt Erdélyben viszont az oláh áradat közepette mintegy kis népszigetként kiemelkedő szamosújvári, erzsébetvárosi s a már elszékelyesedett csik-gyergyói örménység hamar felismervén helyzetét, már ideje korán a magyarsághoz csatlakozván: önként elmagyarosodott, nehogy az erőszakos románizálás általa már Moldovában gyűlöletessé vált nagyobb veszélyének essék új hazájában is áldozatul. Pedig a Moldovából bevándorolt őseink örmény anyanyelvükön kívül az oláh nyelv ismeretét és így az oláhsághoz közelebb álló orthodox örmény-keleti vallás gyakorlatát is magukkal hozták és csak nagy későre és felette nehezen, csupán a második generációban tudták a magyar nyelvet némileg elsajátítani.

Sőt, a kik örmény anyanyelvük mellett csak később tanultak meg magyarul maiglan, is egy sajátságos, de bizonyos rendszerűséggel kifejlődött örményes kiejtést őriztek meg és ugynevezett örményes magyarsággal beszélnek, mely eredeti diálektus ma már hovatovább kivesző-félben lévén: nyelvészeink részéről az ediginél több figyelemben is részesülhetne.

Hogy a beköltözött örmények a XVIII. század elején még keveset tudhattak magyarul, azt egy ismert eset is tanúsítja, a mikor az 1715. márcz. 10-én hatvan éves korában Bécsben elhalt Verzár alias Verzirescul Oxendius örmény püspök utódává Mária Terézia által kinevezett dr. Theodorovics főesperes ellen, sajnos, hogy éppen örmény részről emelt alaptalan vádak meg-

*) 3000 család vagyis legalább 12 ezer lélek, mely maig közel 20.000-re szaporodhatott.

vizsgálására Gyulafehérvárról Szamosújvárra papi delegátusok küldettek.

Az örmény asszonyok közt azonban hire futamodott, hogy a gy.-fehérvári kanonokok a latin ritust reájok akarják erőszakolni s az örmény templomban megejtendő vizsgálatra megjelent kiküldötteknek: „Nu trebuie la noi saecula saeculorum!” (nem kell nekünk saecula saeculorum!*). — Tehát még ezelőtt alig több mint 1 1/2 századdal is őseink oláhul jobban tudtak, mint magyarul s a vagyonos és intelligens elemek nélkül, akkor még szükölködő oláhság ezt a szorgalmas kereskedő-népet bizonyára, mint leendő arisztokráciáját kész örömet ölelte volna magához.

És ennek daczára, hogy nem a nyelvben hozzájuk közelebb álló oláhsághoz, hanem a magyarsághoz csatlakoztak: nemcsak a rokonszenyben, de főleg a kath. egyházba való áttérésükben találja meg egyik legvalószínűbb okát.

Ma már ugyannyira elmagyarosodtak, hogy visszaárménizálásuk éppen ezen említett körülményen szenvedne hajótörést; de az örm. ethnográfiai egység teljes visszafejlődését meggátolni igen is már csak saját fajunk szeretete iránti tekintetből is közöttünk nemcsak az érdeklődés, hanem a kötelesség tárgyát is kellene képeznie.

Tehát a gyors elmagyarosodás és így az örmény nyelvnek, mint anyanyelvnek a magyarral való fokozatos icleserélése, továbbá egy örmény főpásztornak közel két századon keresztül való nélkülvétele, és végül az örmény családoknak nemcsak az erdélyi részekben, de különösen Dél-Magyarország felé irányult szétszoródása: mind megannyi fontos tényezőnek tekintendők, mint a melyek a négy erdélyrészi örmény kolónia (Szamosújvár, Erzsébetváros. Gy.-Szt-Miklós és Csik-Szépviz) számbeli megfogyatkozását és örmény jellegének meggyengülését vonta maga után.

*) Az örmény misében a »per omnia saecula saeculorum«-nak »hávidjánész hávidjénicz« (mindörökkön örökké) felől meg.

Továbbá a már fentebb említett okokból kifolyólag az örmény gyermekek nevelésének is majdnem teljes elmagyarosodása állott be; és ne tagadjuk, hogy az üzleti gondok és a nehéz megélhetés apró küzdelmei egészen el is feledtették a nagyobbára maiglan is kereskedelemmel foglalkozó örménységgel saját faji jellegük észrevételül növekvő rohamos hanyatlását. -- Az örmény püspökség betöltésére irányult és annyszor megkísérelt törekvések meddősége, az ezen alkalmakból egyes előkelő családaink között nem ritkán keletkezett versengés, féltékenység és végre vezéregyenység hiánya, illetve az ezen szerepre hivatottak visszavonulása, elszármazása és így az örmény közügyek és kérdések iránti közönyösége: okvetlen egy ma már szemmel látható, de főképp néprajzilag legsajnosabb visszaesést idézett elő.

Merza Gyula.

A második szerkesztői látogatás.

Irta: Szivárvány.

Midőn pár évvel előbb megjelent az „Armenia“-ban a szerkesztői látogatásról irt cikkem, (e látogatás hat évvel ezelőtt történt) akkor a reménynek egyetlen halvány sugára sem derengett lelkemben az iránt, hogy még irhatok a második szerkesztői látogatásról is. És ime ez a nem remélt, rendkívüli szerencse ismétlődött: az a szerkesztő újra meglátogatott.

Mikor irtam az első látogatásról, akkor igénytelen-séggemmel is megismertettem önöket kedves olvasóim, hiven lefestve külső és belső tulajdonságaimat. Tettem ezt főleg azért, hogy ismerjék teljesen azt, kit a szerkesztő azon célból látogatott meg, hogy felkérje munkatársul. Ez nagy megtiszteltetés ám!

Vajjon még él-e valakinek önök közül emlékében alakom?

Alig hiszem. Pedig kell, hogy önök valódi formámban képzeljenek maguk elé engem, mivel a mit elmondandó vagyok abban — látszodjam bár szerénytelennek — a főszerepet magamnak juttatám.

Tehát, hogy felelevenítem emléükben alakomat, megkérem szépen önöket, hogy vegyék kezükbe az „Armenia“ 1893. februári füzetét és ha a 45 és 46 oldalt átolvassák, lelkük előtt fog állani Szivárvány, kinek neve ugyan hétféle színben változó, de jelleme nem változik soha!

— Hát a külseje változott-e az első szerkesztői látogatás óta? kérdehetik önök, miután átolvasták az említett füzet 45. és 46 oldalát.

A külsőm? Oh igen, az nagyon megváltozott.

Lelkemnek ifjú érzeményei, csillogó ábrándjaim, arany reményeim mind semmivé lettek... És az átélt szenvedések, az elfojtott keservek elhervaszták arczom rózsáit s fekete hajam közé őszszálakat ültettek. De a Gondviselésbe helyezett hitem, lelkemnek e gyémánt oszlopa, nem tört össze! Ez a hit erőssé tesz engem élet-útamon, ezen a sikamlós talajon, szilárd léptekkel haladni előre. Így tehát most is elmondhatom magamról, miként előbb írt „Szerkesztői látogatás“ című művemben, hogy az erősebb nemhez tartozom.

Igaz, hogy nememnek az a gyengesége megvan bennem, hogy szeretnék szép lenni, de minthogy ez már nem lehetséges, avval biztatom magamat, hogy a mennyit vesztettem külsőmben, annyit nyertem lelki szépségben és így bőven kártalanítva vagyok.

Mert bármennyire lelkesülnek is önök uraim a külső bajakért, ezek nem oly értékesek, mint a lélek szépsége.

A testi szépség a bánat miatt és az idő folytán elenyészik, a lélek ellenben a szenvedések tüzeiben megtisztulva a reá tapadt salaktól, az idő folyama alatt mind szebbé és szebbé válik s fénye átsugárzik az arczon, nemessé, vonzóvá téve azt még akkor is, midőn már az ifjúság rózsái arról rég eltűntek.

Azt mondhatná valaki, hogy a saját érdekemben beszélek.

Persze! De hát ezért érdemlek-e megrovást? hisz azt szokták mondani, hogy a „szentnek is maga felé hajlik a keze.“

Különben jól tudják önök, hogy nem én találtam fel ezt az igaz mondást: „A testi szépség mulandó, a lélek szépsége maradandó.“

No de azért, miként fennebb bevallám, szeretnék szép külsővel birni, de ha nem lehet, tehát okosan beletnyugszom azon tudatba, hogy rajtam már csak a romokat szemlélhetni.

Erre így szólhatna valamelyik túludvarias férfi:

— Lehet a romokban is gyönyörködni. Van-e meglepőbb kép, mint a hegy ormán pusztulásnak indult várromok, melyek előtt bámulattal állunk meg s képzeletünk felépíti a várt régi goth ablakaival, tornyaival, bástyaival; előttünk áll a felvonó hid s hallani véljük az örök egyhangú kopogását. És nem kegyeletesek-e előttünk e romok? . Oh csak békéljön ki azokkal a romokkal!

Már kibékültem s meg vagyok győződve arról, hogy a ki sötét szemeimbe tekint, a mély búbánat mellett, mely azokban borong, felismeri komoly, határozott egyenes és nyílt lelkületemet.

Ne csodálkozzanak édes olvasóim, hogy oly lassan haladok előre. Azt a rossz szokásomat nem tudom leküzdeni, hogy ha beszélök, nem szeretek puffra beszélni. Mindjárt rátérek tárgyamra.

*

Ez évben egy juliusi alkonyon búsan üldögéltem a házunk előtt elterülő kis kertben. Tekintetemet a virágokon legeltetve, azon gondolkozáim, hogy miért nem alkotott a Teremtő engem is virágnak, hogy — miként a virág — midőn a hervadás időszaka beáll, midőn az ősz fagyasztó hidege érinti illatos kelyhét, fájdalom nélkül semmisülnék meg és ne lennék kénytelen ily tört kebellet folytatni ezt a haszontalan életet.

— Mihez is hasonlít életem? — füzém odább gondolataimat. — Mihez hasonlítana egyébhez, mint unalmas rossz könyvhöz, melyet nem érdemes végig olvasni. Vajjon nem volna-e okosabb, ha becsapnám ezt az ostoba

könyvet és nem olvasnám tovább?... De nem, ezt nem engedné tennem a Gondviselésbe helyezett erős hitem! Én értem e szavakat, reményemet helyezem e szavakba: „A te hited megtart tégedet!”

Aztán magamat a multba képzelém, midőn sugárzó fénynyel ragyogtak égő lelkennek lángjai. Olyan csodás bús érzelem fogott el, a mint összehasonlítám a fényes ábrandképektől tündöklő multat a sötét jelennel, hogy szemeimet ellepték a könnyek és kezeimbe rejtve arczomat, csendesen sirtam.

— A szerkesztő, ki téged egyszer meglátogatott, ma oly szépen énekelt az örmény templomban a vecsernyén, hogy gyönyörűség volt hallgatni. E szavak riasztottak fel.

Szívem a rendesnél sokkal nagyobbab dobant — mint midőn valaki szörnyen megijed — és remegés fogta el egész valómat.

A ki azon szavakat hozzám intézte, az egyik szomszédnőm volt, egy kedves fekete asszonyka, ki a kert ajtajánál állva, meglepetve nézett reám és én viszont ő reá. Őt meglepték kisirt szemeim és halóthelványnyá vált arczom, engem pedig a tőle hallott váratlan hir lepett meg.

— Te sirtál édesem! Beteg vagy? mondá részvétellel, helyet foglalva mellettem.

— Sirtam, igen — felelém — valami ostobaságért. Beteg azonban nem vagyok, csak megijedtem.

— Megijedtél? Mitől?

— Ha őszintén szólok, nem fogsz megneheztelni?

— Nem, csak mond ki bátran a sziveden valót.

— Tőled ijedtem meg kedvesem, mert azt hittem, hogy megőrültél.

— Én!?!..

— Igen, azt hittem, mert olyan badarságokat beszéltél.

— Miféle badarságokat?

— Hogy a szerkesztő az örmény templomban énekelt. Már magában az hihetetlen, hogy a szerkesztő itt volna, hogyan lehetne tehát azt elhinni, hogy a templomban énekelt! Most már látom, hogy nem örültél meg, csak engem akarsz bolondá tenni.

— Ej ej! ilyenre tartasz engem képesnek! Szent igaz, a mit mondtam: a szerkesztő ma énekelt az örmény templomban, mely ünnepiesen fel van diszítve, bizonyára az ő és két pap utitársa tiszteletére...

— A templomot nem emberek tiszteletére kell, hogy feldisziítsék.

— Ne szakíts félbe! Bizonyos kútforrásból tudom, hogy holnap a misén újra énekelni fog. Okvetlenül jöjj el velem az örmény templomba.

— Én csak első misére szoktam járni a másik templomba, feltünnék, ha ez egyszer az örmény templomban látnának.

— Azzal ne törödj!

És az én kedves szomszédnőm minden rábeszélő tehetségét felhasználta arra nézve, hogy engem az örmény templomba való menetelre bírjon. Én persze szívesen mentem, mert égtem a kíváncsiságtól, de mégis úgy szinleltem, mintha ez nagy megerőltetésembe kerülne.

Díszes közönség lepte el az örmény templom padjait. Szomszédnőmmel én is helyet foglaltam. Három pap volt az oltárnál. A közönség figyelmét a karzatról lehangzó szép ének vette igénybe. Sokan a nők közül is fel-feltekintettek. Ezt megtenni engemet is kísértetett a vágy, de ellent tudtam állani ennek; mert mikor még rózsás arczu leányka valék, anyám egyszer megintett, hogy az Isten házában ne tekintgessek ide meg amoda, annál kevésbbé a korusra, mert ott férfiak ülnek s oda nézegetni nem illik és vétek. Ez az intés azután szent volt előttem, a világért meg nem szegtem volna, valamint egyebet se, a mit az én jó anyám, akkor még a viaszhoz hasonló szívembe bevéssett. Most már ez a szív megkeményedett; már nem tudnának abba többé semmit bevésni, de a mi ott bevésődve van, azt onnét elenyésztetni nem lehet.

Tehát bármennyire erős volt is bennem a vágy, hogy megláthassam a szerkesztőt, kinek ajkairól az a megható szép ének hangzott s a kiért tulajdonképpen templomba jöttem, miként mondám ellen tudtam állani és nem tekinték fel. Azonban más úton mégis csak látni akarám ő szer-

kesztőségét s nem tudhatván, ha vajjon megtisztel-e újra látogatásával, tehát mikor a mise végződött, ezt sugám szomszédnőmnek:

— Mivel te már ugyis többször felnéztél, légy szives szemmel tartani a szerkesztőt és engem figyelmeztetni, midőn elhagyja helyét.

— Miért nem tartod te szemmel őt? kérdé szomszédnőm mosolyogva.

— Fogadásom tiltja oda felnézni.

Aztán mikor szomszédnőm egy könyök-érintéssel megadta a figyelmeztető jelt, akkor elhagytuk a templomot.

A kerítés ajtajához közel, körülvéve egy csoport férfitől, már messziről felismerém őt. Az a hat év nem igen hagyott nyomot külsején. De egy nagy változást vettem észre rajta: szép sötét szakálla hiányzott. Ugy látszik az most divat, hogy a férfiak megfosztják magukat ékességüktől.

Már egészen közelében valánk. Ő kezét nyujtva az őtet környezőknak, megindult. Oly közel ért hozzám, hogy kalapomnak hosszú gyászfátyola, melyet a szellő lengetett, érinté. Reám pillantott és — nem köszöntött. Nem ismerte fel ezt a filigrán alakot.

Ez fájtnak nekem, de nem csodálkoztam rajta, gondolván, hogy annyi munkatársa van már neki, hogy én csak annyit számíthatok előtte, mennyi egy csepp a tenger vizéből.

Ithon még is azon tünődtem, ha vajjon meg fog-e látogatni?

Ebéd után arra a bohóságra vetemedtem, hogy az udvaron diszelgő százszorszépet megfosztottam nyílásaitól, egyenként letépdesve az ártatlan kis fehér virágok leveleit; csakhogy én nem azt kérdeztem tőlük, a mit Margaretha, hogy „szeret, nem szeret“; hanem ezt: „jőn, nem jőn, jőn, nem jőn.“ A legelsőnek utolsó levele azt mondotta (az az hogy nekem kellett mondanom helyette) hogy nem jőn, a másodiknak, hogy jőn és így tovább, egyik nem-et, másik igen-t mondvá.

Mikor vagy husz virágot tönkretettem, akkor beleunva ez ostoba multságba, kis szobámba vonulék, irószereket vettem elő, hogy kedvencz foglalkozásommal, az

írással szórakoztassam magamat. De gondolataimat nem tudtam azon irányba terelni, a hová akartam; ezek szüntelen azon kérdés körül csoportosultak: vajjon eljön-e a szerkesztő?

Végre türelmetlenül, hogy az írás sehogy se akart menni, így monologizáltam:

— Eh! mit bánom én, jön, vagy nem jön! Annyi szerkesztő van most a világon, mint harmatcsepp a virágokon. Minek csinálni ebből az egyből olyan nagy dolgot!

Aztán utána gondolám:

— Csakhogy a sok szerkesztő közül én csupán őt ismerem. És a sok közül ő az egyedüli, ki eloszlatta félelmemet a szerkesztők iránt; az ő buzdító, lelkesítő, felvillanyozó sorainak köszönhetem, hogy valamit képes voltam haladni az irodalom mezején. Oh mégis csak rosszul, nagyon rosszul fog esni, ha nem tisztel meg látogatásával!

A tollat letéve, hátra dőltem székemben és átengedtem magamat gondolataimnak.

Az óra haladt, a szerkesztő késett.

Igyekeztem belenyugodni abba a gondolatba, hogy oly kis pont vagyok én a szerkesztő előtt, a melyet figyelemre nem méltat.

Egyszerre a kis Miczi ugatására riadtam fel.

Ennek a kutyának olyan szokása van, hogy ha urat lát, akkor csak egyet ugat, ellenben a parasztot szakadatlanul ugatja.

Most csak egyet ugatott. A szerkesztő jött el, gondolám s ijedten ugrottam fel és a mint pillantásom a tükörrre esett, onnét egy sápadt arcz tekintett felém. A hátamat hideg borzongatta, mint az első látogatás alkalmával; hanem most még inkább féltem a találkozástól, melyet előbb oly igen óhajtva vártam.

De miért? Hisz ismerem őt, tudom, hogy ő megnyerő külsejű, rokonszenves, barátságos egyén; ajkain nem honol kritikus kifejezés, hanem szelid mosoly, haja nem borzas, szemüveget nem visel, hogy nagyon jól meglát-hassa szépség-hiányaimat tehát nincs rajta semmi félelemgerjesztő. És mégis, mintha bírám előtt kellett volna

megjelennem, remegtem a gondolattól, hogy most mindjárt szembe kell állanom vele. De ha sokáig habozom, talán még benyit ide. Pedig e kis szoba küszöbét, míg az én tulajdonomat képezi, addig senki át nem lépheti; itt sok titkos, drága emléktárgyaim vannak összehalmozva. A tükör segítségével az ősz hajszálakat, a mennyre lehetséges volt, a feketékkal elfődtem, aztán elszántan hagyám el a kis szobát.

Két férfival találám szemközt magamat, kik közül az egyik valósággal a szerkesztő volt. Oly ügyetlen modorral fogadám őket, akár egy bakfis leány, még kezét is elfeledék nyujtani nagy zavaromban.

Az első szobában helyet foglaltunk.

Azon meggyőződésemet, hogyha a szenvedés elhervasztja is az arcot, de nemes kifejezést kölcsönöz annak, mely a szemlélőben szimpathiát ébreszt, az első percekben megingatta a szerkesztő szeméinek tekintete. Oly furcsa pillantásokat vetett reám, mintha arczomon valami visszataszítót fedezett volna fel. Hanem azután, ugylátszék, hogy lassanként hozzá szokott arczomhoz és talált azon egyetlen rokonszenves vonást; mert tekintetéből eltűnezett az a különös kifejezés és én újra oly jóságosoknak láttam azokat a fenkölt lelket tükröző szemeket, hogy a hideg borzongás helyett, ekkor jóleső melegséget éreztem.

Zavarom egészen elenyészett és elfogulatlanul folytattam a társalgást.

— Ma a szerkesztő ur a templomból kijövet reám nézett és bár egy hideg főhajtással nem köszöntött, szólta a többek közt.

— Hát hiszen kegyed mondhatta volna: Jó napot szerkesztő ur!

— Én!?!... No addig egy férfinak előre nem köszönök, míg be nem hozzák ide a nőemanczipációt.

— De kegyed munkatársam.

— Igaz! Tehát, mind főlebbvalómnak, nekem kellett volna ön előtt kalapot emelni.

A szerkesztő mosolygott. A társalgás most már élénken folyt.

Midőn egy orvosi tanácsossal szolgált ő szerkesztősége, akkor tisztába jöttem a felől, hogy előre miért nézegetett oly különös kifejezéssel reám, megsoványodott arcom lepte meg.

— Igyék sok vizet és meg fog hizni, ezt tanácsolta.

— Az embernek nem az a rendeltetése, hogy hizzék, szóltam ajkbigyesztve. míg magamban azt gondolám, hogy a bánatot nem mossa ki a szivből a víz.

— Meg akarják-e nézni uraim a Bölkényt, vagy miként itt nevezik a Békényt, mely itt a közelben folyik? kérdém, miután egy jó félóráig időzhetek nálunk.

A másik ur, persze mint helybeli, nem lehetett kíváncsi, tehát benn maradt testvéreimmel, a szerkesztő azonban így felelt:

— Nagyon szivesen.

Mi tehát kimentünk. Én felnyitám udvarunk hátulsó kapuját, melyhez két lépésnyire folyik a víz és kiléptünk.

— Valóban festői kép terül el itt — mondá a szerkesztő, szemeit körülhordozva — és kegyednek alkalma van ebben naponta gyönyörködni. A folyónak, mely visszautkrözi a fényes nap arczát, szelid halk moraja, összevegyülve a malom-kerekek zugásával s a partot szegélyező fűzfák dús lombjainak susogásával, igazán költői hangulatot idéz elő a kebelben.

— Bizony a fűzfák közlése költői hangulatot kell hogy felidézzen a lélekben. Itt foglalkozhatni a fűzfahajtások faragásával s lant helyett fűzfa síppal, nem zengeni ugyan, hanem sípolni a mindenható szerelemről, szóltam ironikus mosolyal.

Ekkor, mintha a földből bujt volna ki, hirtelen előtűnt termett egy fiatal férfi s köszönvén, így szólt, kezét nyújtva a szerkesztőnek:

— Ah tanár ur! Hallottam, hogy itt van s úgy keresem, mint a tűt. Ismeri-e egykori tanítványát (megnevezé magát). Oh kedves, drága tanárom! Ugy-e érdemesíteni fog arra a rendkívüli szerencsére, hogy ma este szerény házamhoz jöjjön egy barátságos vacsorára?

— Szives meghívása megtisztelő reám nézvè, de sajnálatomra nem fogadhatom el, mert már másfelé vagyok hívva. Igy hangzott a válasz.

— Ugy tehát holnap...

— Csakhogy holnapra én akarom meghívni a szerkesztő urat, szólék közbe.

— Az egykori tanítványnak több joga van tanárához, mint nagysádnak a szerkesztő urhoz; azért át kell őt engednie nekem, mondá a férfi felém fordulva.

— De én hat éven át munkatársra valék s így nekem van több jogom hozzá, feleltem büszkén.

Eh! munkatárs van elég, ha mindegyik jogot formálna, akkor...

— Tanítvány sokkal több van és volt. Ön csak volt, a mi pedig volt, az már elmúlt, de én jelenleg is munkatársra vagyok!

A szerkesztő látva, hogy már-már hajbakapni készülünk, böles Salamon módja szerint oldotta meg a dolgot, csakhogy míg ez azt mondotta, hogy a gyermek — kinek két nő állította magát anyjául — vágassék ketté, a szerkesztő egyikünk meghívását sem fogadta el. Mert, miként bölesen megjegyzé, egyszerre két asztalnál nem vacsorálhat s egyiket sem akarván megsérteni, sem az egykori tanítványnál, sem a munkatársnál nem fog vacsorálni; holnapután pedig bankett lesz s meg azután való napon utazik haza felé.

A vacsorával azt akartam elérni, hogy a szerkesztőt bizonyossá tegyem szíves vendégszeretetemről s hogy meggyőzzem őt, miszerint a szakácsművészet terén valahogy csak megállom helyemet.

Hah! Ha e perczen vadállattá változhattam volna, bizony felfalom azt az embert, ki így tönkretette tervemet.

Mikor a szerkesztő azon urral, ki házunkhoz kísérte, távozni készült, akkor azon szavaimra, hogy szerettem volna egy elkezdett regényemre vonatkozólag tanácsát kérni, megígérte, hogy másnap újra meglátogat.

El is jött, de csak néhány perczre, hogy kimentse magát. Nem volt ideje regényemet átolvasni annyifelé hivat, hogy kézre nem jutott.

— Ha lehetséges lesz holnap ismét eljövök s akkor átnézem regényét, mondá.

Erre nézve azt akartam tőle megkérdezni, hogy miként látja jobbnak a befejezést? Ugy-e, hogy a férfi hű marad a tőle messze távolban élő leányhoz, vagy pedig, hogy utolsó találkozásuk után, bár egy sor irással sem ad magáról a leány előtt életjelt.

Minthogy a szerkesztő utolsó látogatása is rövid vala, tehát regényemről előtte említést sem tehettem...

Este egyik nyilvános kertnek nyári termében összegyültek az intelligens férfiak, — örmények és magyarok — hogy egy búcsúlakomával tiszteljék meg a szerkesztőt.

Én bár évek óta a világtól elvonulva élek, ez egyszer engedtem a csábításnak és több nő társaságában elmentem a kertbe.

A teremben már ott ültek az urak a felterített asztalok körül.

Hordták az ételeket, miközben hangzottak a felköszöntők.

Sok nő volt a kertben, kik ott az asztalok körül foglaltak helyet.

De midőn a szerkesztő beszélni kezdett, akkor mint egy varázs-ütésre, mind a nyárterem felé szaladtak s füleiket a terem átláthatlan tej-üvegére illeszték, hogy a felköszöntőből egyetlen szót el ne szalaszszanak.

Én nem férhetvén oda, a terem nyitott ajtajához közel foglaltam állást, kitéve magamat annak, hogy belülről meglátnak.

Az urak benn bor mellett jól mulattak, nem törődve velünk, mi pedig künn bor nélkül örültünk az ők mulatáságuknak. Azonban nem mulasztottuk el azon csodálkozásunknak kifejezést adni, hogy a férfiak mily kedélyesen érzik magukat női társaság nélkül; míg a nőket megölné az unalom, ha férfiak nem tarkítanák az asztalt.

Hogy meddig mulattak az urak, azt bizony ők tudják. Mi korábban haza távoztunk.

*

Ha másodszor is meg nem tiszteli látogatásával városunkat a szerkesztő, úgy most nem tudnám, hogy ő nemcsak mély tudományú férfiú, de e mellett olyan hanggal bír, hogy énekével meghódította az örmény templom közönségét.

Vannak nagy tudósok, kikben semmi szónoki tehetség nincsen; vannak ellenben olyanok, kiknek tudományuk csak felületes, de mikor beszélnek, ezt oly hévvel teszik, hogy a szónoki hang hallatára észre sem vehetni, hogy tárgyuk nélkülöz minden komoly alapot.

A szerkesztőben a tudomány párosul a szónoki képességgel.

Ő oly kiváló szónok, hogy bizony mondom: benne egy talpraesett országgyűlési képviselő veszett el. (Azonban még ki tudja...)

Végül nem hallgathatom el még egy szép tulajdon-ságát, melyet szintén ez alkalommal fedeztem fel. Ez pedig oly ritkaság férfiaknál, hisz most még a nők nagy része is teszi ezt, hogy fehér holló számba megy — nem dohányozik.

Pfuj az az ördögös füst!

A férfiaknál még hagyján. Serdülő korokban tiltva lévén, éppen ezért találtak a szivarozásban élvezetet, ezt mint a férfiaság jelét tekintvén; idővel aztán megszokott szenvedélylyé vált náluk. Mert én bizony nem hiszem, hogy pusztán hazafias czélből az állampénztárnak gyarapítására füstölnének el annyi dohányt. De a nők! Egy koros hölgyet szivarral ajkai között mintegy kivetközve látok nőiességéből. És mennyire visszatetsző egy üde rózsás arcú ifjú leánynál a szivarozás! Hogy szétfoszlik az embernek illuziója, ha azokon a fésző rózsához hasonló ajkakon megérzi a dohány-füst szagát. Aztán a melyik nő nem feltűnési vágyból, hanem szenvedélyből szivarozik, nem tudva azt a főzés ideje alatt se nélkülözni, az ilyen-nel az is megeshetik, hogy a szivar hamúja behull az ételbe.

Hogy találtassék férfiú olyan, a ki nem dohányozik, az már határos a csodával; az ilyen előtt én részemről meghajlok.

Pfuj de gyűlöletes is az az ördögös füst!

Ezzel tehát befejeztem volna cikkemet.

De ime! most egyszerre — mint kezdő koromban — csüggedés szállja meg lelkemet: vajjon nem fog-e e munka a papirkosárba vándorolni? Szerkesztő ur! az Istenért

meg ne tegye ezt a kegyetlenséget! Kedélybeteg vagyok; minden csekélység nyomasztólag hat reám. Már pedig az nem volna ám csekélység, ha munkám napvilágra nem jönne. Ez egyedül öntől függ. A lelke rajta!..

Lehet, hogyha még valamikor az a szerkesztő meglátogatja városunkat, én már akkor ott pihenek, a hol nem fáj semmi...

Vajjon ki fogná leírni a harmadik szerkesztői látogatást?!

Egy szép szemű örmény leánynak.

Örnyörü a szemed leányka,
E nagy világon nincsen párja,
Hanem azért hiába,
Nézel reám leányka,
Nézz másra.

Szebb szemekbe néztem bele rég,
Lángjától a szívem összeég,
Ha a szemed rám ragyog,
Nem te reád gondolok,
Leányka.

Sallak Róza.

A magyar-örmény nemes családok czimerlevelei.

Közveteszi: dr. Temesváry János.

XXI.

Pattantus család.

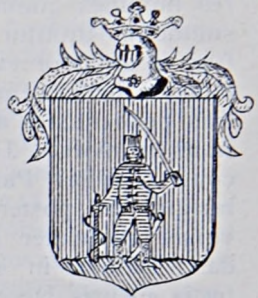
E magyar-örmény nemes családnak, melynek szü-
löttjei ma részint e néven, részint Ábrahám vezetéknev
alatt ismeretesek,¹⁾ czímerverszője danczkai Patta-

¹⁾ Az Ábrahám nevet, mely a szamosújvári tanácsnak
1835. május 19-én 470. sz. alatt kiállított bizonyítványa értelmé-
ben, különben is a Pattantus család örmény vezetékneve volt,
először a czímerversző Pattantus Jakab két unokája: Ábrahám
Emanuel és Arisztaces használják.

tyus Jakab, Fogaras várának pattantyusa volt, kit hasonnevü fiával és összes törvényes fiutódaival együtt, hasznos és hű szolgálatainak elismeréseül Apafi Mihály erdélyi fejedelem Gyulafehérvárt 1680. december 13-án kelt czímerlevelével nemesi rangra emelt. E czímerlevél így hangzik:

Nos Michael Apafi Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes: memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis; quod Nos cum ad nonnullorum fidelium Dominorum consiliariorum Nostrorum, signanter vero Spectabilis ac Generosi Gregorii de Bethlen Consilarii Nostri intimi, sedis Siculicalis Udvarhelyi, ac arcis Nostrae Fogaras, Districtusque eiusdem Capitanei ubique supremi, et fidelis Nobis sincere dilecti singularem Nobis propterea factam intercessionem, tum vero attentis, et consideratis fidelitate fidelibusque servitiis strenui Jacobi Pattantius de Danczka, quae ipse in omnibus rebus et negotiis fidei et industriae ipsius concreditis, fideliter exhibuit et impendit ac im posterum etiam pari fidelitate exhibiturum, et impensurum se pollicetur, Eundemque igitur Jacobum Pattantius Tormentorum et quarumdam Bombardarum in arce Nostra Fogaras et comitatu Albensi Transylvaniae existente habitarem Eiaculatorem, ac per eum Jacobum similiter Pattantius filium ex speciali gratia et potestatis Nostrae principalis plenitudine, e statu et conditione, in qua nati sunt, et hac tenus exstiterunt, eximendos ac in coetum, et numerum verorum, natorum, indubitatorum, insignitorumque regni Nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum nobilium annumerandos, aggregandos, et adscribendos duximus, prout annumeramus, aggregamus, acceptamus, et abscribimus praesentium per vigorem decernentes expresse, ut a modo deinceps successivis semper temporibus idem Jacobus Pattantius, ac per eum Jacobus similiter Pattantius, filius suus iam natus, haeredesque et posteritates ipsorum masculini sexus universae pro veris, natis et indubitatis nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem huiusmodi verae et perfectae nobilitatis eorum haec arma seu

nobilitatis insignia: Scutum videlicet triangulare rubri coloris, in cuius campo sive area homo quidam integer coerulea veste, rubro quidem pileo et palidis coturnis indutus fortiter stare dextra baculum eiculatorium a dimidio ad finem usque Zona ardenti circumseptum, sinistra vero manibus gladium nudum sursum porrectum tenere visitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit diadema regium gem-

Pattantius es. cizimere.

mis atque unionibus decenter exornatum ex cono vero galeae teniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes utrasque oras sive margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt, et exornant, prout haec omnia in capite sive principio praesentium litterarum docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur. Animo deliberato, et ex certa scientia liberalitateque Nostra principali praefato Jacobo Pattantius, ac per eum Jacobo similiter Pattantius filio suo iam nato, haeredibusque et posteritatibus ipsorum masculini sexus universis gratiose dedimus, donavimus, et contulimus, annuentes et concedentes, ut ipsi praescripta arma sive Nobilitatis insignia more aliorum verorum natorum et insignitorum Nobilium armis utentium ubivis, in proeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, nec non sigillis, vexillis, cortinis, velis, aulaeis, annulis, clypeis, tentoriis, domibus et sepulchris, ac aliis quibusvis exercitiis militaribus et nobilitaribus, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae, et sincerae Nobilitatis titulo, quo eos ab universis, et singulis, cuiuscunque status, conditionis, gradus, honoris, ordinis, officii, dignitatis et praeeminentiae homines existant, insignitos dici, teneri, nominari, et reputari volumus ferre et gestare, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus ac praerogativis, quibus caeteri veri, nati, et indubitati praedicti regni Nostri Transylvaniae, partiumque Hungariae nobiles, et milita-

res homines quomodocunque de iure, et ab antiqua consuetudine utuntur, fruuntur, et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere valeant, atque possint. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras Nostras pendentis et authentici sigilli Nostri munimine robotatas memorato Jacobo Pattantius, ac per eum Jacobo similiter Pattantius, filio suo iam nato, haeredibusque et posteritatibus ipsorum masculini sexus universis clementer gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in civitate Nostra Alba-Julia, die decima tertia mensis Decembris, anno Domini millesimo, sexcentesimo octuagesimo.

Michael Apafi m. pr. Franciscus Lugasi secretarius m. pr.¹⁾

E nemes család címere tehát a következő: A pajzs vörös mezejében zöld talajon szemközt álló kék mezbe öltözött, vörös kalpagu vitéz leeresztett jobbában égő kanoczczal ellátott pattantyt tart, felemelt baljában pedig kivont görbe kardot villogtat. Sisakdísz: csak az azt fődő arany levélkorona. Foszladékok színe határozatlan nincs adva.²⁾

A Pattantius családnak Apafi Mihály erdélyi fejedelem által adományozott ezen nemeslevelét megerősítette V. Ferdinánd király is 1846. év január 16-án.

Placsintár család.

Szülő és magzatok magasztos érdemei egyaránt közreműködtek abban, hogy a fejedelmi kegy a tekintélyes Placsintár család felé is, mely a honi örménység között kezdettől fogva kiváló vezérszerepet játszott, forduljon s így e család egyik első szemét alkossa azon ma már hosszú láncolatnak, melyet a magyar-örmény ne-

¹⁾ A Gábrus Zakhar hátrahagyott iratai között levő hiteles másolatból.

²⁾ E családdal és címerével Nagy I. i. m. nem foglalkozik; Siebmacher I. i. m. (IV. 485.) pedig csak azt jegyzi meg: »Es domicilirt ein gleichnamiges Geschlecht noch gegenwärtig in Siebenbürgen.«

mes családok díszes neve alatt ismerünk. Placsintár János-nak, a dicső atyának, — ki kevéssel az örményeknek e hazába 1672-ben történt beköltözése után már, mit sem törődve saját életének veszélyeztetésével s kislélekien nem aggódva hon hagyott kiskorú gyermekei miatt, Bécsnek falai alatt 1683-ban az ostromló törökökkel szemben hősiességének oly fényes tanújelét adta, — nyomdokaiba lépett két fia, Placsintár Lukács és Bogdán, szamosújvári tanácsosok voltak azok, kiket III. Károly király Bécsben 1737. augusztus 23-án kelt czímerlevelével részint atyjuk említett vitézségének megjutalmazására, részint saját érdemeik hálás elismeréséül is, nemesi rangra emelt. Említett két czímerversző fivér ugyanis ép úgy, mint egykor atyjuk Bécs alatt, Besztercze vidékén küzdött vitézül a lázadók ellen; egyikük pedig, Lukács, a Peró János-féle 1735-ik évi békésmegyei felkelésről Hankót, az aradi várparancsnokat nemcsak értesítette és annak a szolgálái által foglyul ejtett két felkelőt átszolgáltatta, hanem a kiküldött katonaságot a felkelők kinyomozására is vezette és a felkelés elnyomásában nem kis tevékenységet fejtett ki. III. Károly ez alkalommal a két czímerversző fivéren kívül a hazai nemesek sorába iktatta mindkettő összes hozzátartozóit is u. m. Placsintár Lukács hitestársát, Jakobovits Rózát; Jakab, Lázár, János és András fiait, Mária és Anna leányait; Placsintár Bogdán feleségét, Mèndrul Máriát, Dávid, Joákim és Kristóf fiait, Anna és Kata leányait, nem különben mindkét czímerversző valamennyi törvényes utódját és ivadékát. A két Placsintár fivér és hozzátartozóik részére Bécsben 1737. augusztus 23-án kelt czímerlevelél így hangzik:

Nos Carolus Sextus, Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum inter Excellentes Regnandi Virtutes, quibus ad amplianda decoris, et dilatanda felicitatis Regnorum pomeria Principes niti consveverunt, haud immerito laudetur munifica eorum erga Cives de se, et Patria benemeritos effusa Benignitas, utpote cuius adminiculo

iam inde ab antiquis temporibus adusque praesentem Saeculorum periodum, non modo conservata, sed et summum roboris et splendoris attingisse fastigium conspiciuntur Regna, et qua singulorum animi ad eorum, quos benefactis palmam gloriae iam meruisse intuentur vestigia certatim imitanda, et praeclara quaevis facinora tanto audentius edenda, altero quasi stimulo excitantur; Nos etiam laudabilia Maiorum Nostrorum exempla sequentes haud postremam in eo Nostram collocamus curam, ut subditi Nostri de Fide et meritis Nobis commendati benigna libertatis, et munifica Affectus Nostri dispensatione dignam se benefactorum remunerationem recepisse gratulentur; Ideoque tum ad demissam nonnullorum Fidelium Nostrorum intercessionem Nostrae propterea factam Maiestati, tum vero benigne attentis, et consideratis fidelitate, fidelibusque servitiis tam propriis Lucae et Deodati, vulgo Bogdan Placsintár, Fratrum Germanorum Oppidi Nostri in haereditario Nobis Transylvaniae Principatu Armenopolis Primariorum Civium, et Senatorum, quam vero Genitoris ipsorum Ioannis quodam Placsintár, quae ipsi Nobis, ac Augustae Domui Nostrae cum alias pro diversis occasionibus gnaviter exhibuerunt, tam signanter memoratum Joannem Placsintár obsidente ultimo Archi-Ducalem hanc Nostram Civitatem Viennam Barbaro, sub huius moenibus Fidelitatis suae testis Luca et Deodato Filiis, hos vero postquam Domicilium in Transylvania fixissent, aliquo tempore cum Militia Nostra in Libera Regiaque ibidem Civitate Nostra Bistritziensi adversum Rebelles non sine vitae periculo, absque omni stipendio militasse, et denique alterum horum Lucam, dum ante biennium in Regno Nostro Hungariae Comitatu Békésiensi Militia Nostra extero Bello plerumque distenta a quibusdam seditiosis Tumultus nefarie excitatus fuisset, duos illorum sua et famulorum opera captos, ad Fidelem Nostrum Praesidii, et Confiniorum Aradiensium tum Commendantem Generalem, Vigiliarum Praefectum ab Hankó detulisse, atque adeo perniciosum istum motum opportune denunciasset, Militiaeque Nostrae contra eosdem seditiosos expeditae non

solum Comitem, sed et viae Ductorem, imo recessuum tegendis Tumultuantibus institutorum solertem Indagatorem in ipso etiam conflictu, ubi seditiosi profligati sunt ad acriter pugnandum et voce, et manu adfuisse, Fidelemque se, ac utilem tam in significando tempestive, quam sopiendo provide illo Tumultu exhibuisse, Nobis demisse expositum, et Testimonialibus respective congruis comprobatum est, ac in posterum etiam dictos Lucam et Deodatum Placintár utilia Nobis, Augustaeque Domui Nostrae, ut et Patriae suae exhibituros, et impensuros servitia, suaeque Fidelitatis quibusvis in casibus luculenta edituros specimina, benigne confidimus: Eisdem igitur Lucam et Deodatum, vulgo Bogdanum Placintár, Eorumque Coniuges, illius quidem Rosam Jacobovits, nec non Filios Jacobum, Lazarum, Joannem et Andream, Filiasque Mariam et Annam; huius vero Mariam Mëndrul, ut et filios Davidem, Joachimum et Christophorum, Filias item Annam et Catharinam, hosce iam natos, ac in posterum nascituros Liberos, Haeredesque et Posteros utriusque Sexus universos ex Gratia Speciali, deque Supremae Potestatis Nostrae Caesareo, ac Regio-Principalis plenitudine, e statu in quo nati sunt civico eximentes, in coetum et numerum verorum, et indubitatorum Haereditarii Nobis Transylvaniae Principatus, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum et Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobilium duximus annumerandos, et adscribendos, Annuentes et ex certa Nostra scientia, animoque deliberato concendetes, ut Ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus omnibus iis Gratiis, Honoribus, Praerogativis, et Immunitatibus, quibus caeteri veri, et indubitati dicti Principatus Nostri Transylvaniae, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum et Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobiles natura, Iure, vel antiqua consuetudine usi sunt, et gavisi, utunturque et gaudent, uti, frui, et gaudere possint, ac valeant eorundemque praescripti Haeredes et Posterii utriusque sexus universi valeant, atque possint. In cuius quidem Nostrae erga Eisdem exhibitae Gratiae, et Clementiae, ac Libe-

ralitatis Testimonium, veraeque ac indubitatae Nobilitatis Signum haec Arma seu Nobilitatis Insignia: Scutum videlicet Militare erectum flavi coloris, cuius fundum cespes viridis occupat, in cuius campo, seu area vir quidam coeruleo caetera Hungarico indutus amictu, caput vero rubro tectus pileo, ac Equo albi coloris ad dextram scuti oram currenti insidens, dextra acinacem evaginatum stringere, sinistra vero manuum froeni habenas moderari conspicitur; supra scutum Galea militaris clausa, et craticulata est posita, quam contegit Diadema Regium gemmis atque unionibus decenter ornatum, cuius apici brachium humanum ab humeris resectum nudatum, pariter acinacem Turcico capiti infixum tenens, cubito-tenus inniti cernitur; a summitate vero, seu cono Galeae laciniae, sive lemnisci diversi coloris defluentes, marginem scuti ex utraque parte ambiunt, et exornant, prout haec omnia in principio seu capite praesentium Litterarum Nostrarum Pictoris arte, et industria genuinis suis coloribus illustrata, ac ob oculis intuentium posita lucidius conspiciuntur, lisdem Lucae, et Deodato, seu Bogdano Placsintár, Eorumque Coniugibus, illius quidem Rosae Jacobovits, nec non Filiis Jacobo, Lazaro, Joanni et Andreae, Filiabusque Mariae et Annae; huius vero Mariae Mëndrul, ut et Filiis Davidi, Joachimo et Christophoro, Filiabus item Annae et Catharinae, hisce iam natis ac in posterum nascituris Liberis, Haeredibusque et Posteris, utriusque Sexus universis Gratiosae danda duximus et conferenda, Decernentes, et ex certa Nostra Scientia, animoque deliberato concedentes, ut Ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus, eadem Arma, seu Nobilitatis Insignia more aliorum verorum, et indubitatorum dicti Principatus Nostri Transylvaniae, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, et Provinciarum Nostrarum Haere-

Placsintár es. címere.

ditariarum Nobilium, sub iisdem Juribus, Praerogativis, et Immunitatibus, quibus Ipsi natura, Iure, vel antiqua consuetudine usi sunt, et gavis, utunturque et gaudent, ubique in Proeliis, Certaminibus, Pugnis, Hastiludiis, Torneamentis, ac aliis quibusvis Exercitiis Militaribus et Nobilitariis, nec non Sigillis, Velis, Cortinis, Aulaeis, Annulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus, et Sepulchris, generaliter in quarumlibet Rerum et Expeditionum generibus sub merae, verae, sincerae et indubitatae Nobilitatis Titulo, quo Eos ab omnibus cuiuscunque Status, Gradus, Conditionis, Honoris, Dignitatis et Praeeminentiae Hominibus insignitos, et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus, mandamusque, ferre, et gestare, ac iis in aevum uti, frui, et gaudere possint ac valeant, Haeresque et Posteriores eorundem praescripti, utriusque sexus universi valeant, atque possint. Imo nobilitamus, damus, et conferimus praesentium Maioris et Aulici Sigilli Nostri impendentis munimine roboratarum vigore, et testimonio Litterarum mediante. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, Die Vigesima Tertia Mensis Augusti, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Trigesimo Septimo, Regnorum vero Nostrorum Romani Vigesimo Sexto, Hispanici Trigesimo Tertio, Hungarici et Bohemici autem Vigesimo Septimo.

Carolus m. pr.

B. Joannes Jos. Bornemisza de Kászon m. pr.
Josephus Kozma m. pr.¹⁾

A nemes Placsintár család czimere tehát a következő: A pajzs arany (sárga) mezejében zöld talajon, fehér lovon, kék mezbe öltözött, vöröskalpagos, jobbra vágató magyar vitéz jobbában kivont görbe kardját villogtatja, míg baljával a kantárt tartja. Sisakdisz: koronán könyöklő meztelen jobb kar aranymarkolatu görbe kardját, melynek hegyére egy levágott törökfő van tűzve, villogtatja. A foszladékok színe határozatlan nincs adva.²⁾

¹⁾ Aradmegye 1845 ik évi közgyűlési jegyzőkönyvének 1840. száma alatt levő hiteles másolatból.

²⁾ Nagy I, ki azonban a czimeradományozás keltét tévesen adja, i. m. IX. köt. 310. l., nem különben Siebmacher I. i. m. IV. köt. 506. l. szintén közlik e czimer leírását.

Rácz család.

E magyar-örmény nemes család czímerszerzője Rácz J a k a b, szamosújvári örmény kereskedő volt, kit Mária Terézia királynő Bécsben 1762. július 26-án a hazai kereskedelem felvirágoztatása körül szerzett érdemeinek megjutalmazására és az épen akkor folyamatban levő hétéves háború költségeinek fedezésére a kincstárnak részéről önkényt felajánlott pénzösszeg hálás elismeréseül, hozzátartozóival u. m. hitestársával, Mojzes Katával, nem különben Joakim és János fiaival, Anna, Mária és Borbála Juliánna leányaival s valamennyi mindkét nembeli törvényes utódjaival együtt a hazai nemesek diszes sorába igtatott. Az erről szóló czímerlevél így hangzik.

Nos Maria Theresia etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit univ-
ersis, quod cum ingenita Nobis munificentia fovendis ornandisque subditis nostris nullo tempore non adesse consuevisset, ideo cum ad nonnullorum fidelium nostrorum demissam commendationem Nostrae propterea factam Majestati, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Iacobi Rácz, Quaestoris Armeni et Civis Oppidi nostri in Transylvania Armenopolitani, quae idem Nobis, Augustaeque Domui Nostrae cum alias pro temporum et occasionum varietate, tum vero negotiationi cum emolumento veltigalium Nostrorum insistendo et signanter quidem in moderni belli circumstantiis ad aerrarii Nostri rationem certam pecuniae summam offerendo et praestando exhibuisse et impendisse perhibetur, qualiave ipsum immo et maiora deinceps quoque exhibiturum et impensurum esse Benigne confidimus, eundem Iacobum Rácz, consortemque eius Catharinam Moyses, ac filios Ioachimum et Ioannem, filiasque Annam, Mariam et Barbaram Iuliannam iam natos et in posterum divina Benedictione e legitimo thoro nascituros, eorumque haeredes et posteros utriusque sexus universos de supremae potestatis Nostrae Regiae et Principalis Plenitudine Gratiaque speciali e statu et conditione ignobili clementer eximendo in coetum et numerum verorum ac indubita-

torum antelati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae aliorumque Regnorum, Ditionum, ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobilium duximus annuendos, cooptandos et adscribendos, annuentes et ex certa scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo deinceps futuris et perpetuis semper temporibus omnibus iis Gratiis, Honoribus, Privilegiis, Praerogativis et Immunitatibus, quibus caeteri veri et indubitati dicti Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobiles natura, iure et ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui ac gaudere possint ac valeant. In cuius quidem Nostrae erga eundem Iacobum Rácz, praefatosque ipsius declaratae Benignitatis signum veraeque et perfectae Nobilitatis testimonium haec Arma, seu Nobilitatis Insignia: Scutum videlicet militare erectum argenteum, in quo nigri equi caput cum suo collo sparsis iubis, ore hiante et lingua rubicunda exerta repraesentatur, adhaerente capite Scutario rubeo, in cuius meditullio visitur aurea Rosa pentaphila, Lilio argenteo a Lateribus comitata. Ipsi scuto superincumbit Galea tornearia clathrata, seu aperta, coronataque, situ pro more ad dextram obliquo Nobilibus propria emergentibus duobus Bubali cornibus horizontaliter bipartitis: dextro superius auro, inferiori minio, sinistro vero

Rácz es. czimere.

inferius argenteo et superius atro colore distinctis. Phaleris dextrorsum aureis et coccineis, sinistrorsum vero argenteis et atris a summitate seu Cono Galeae in Scuti latera venuste decurrentibus; Prout haec omnia in capite seu principio praesentium Litterarum Nostrarum docta manu et arte pictoris, genuinisque suis coloribus adumbrata et expressa lucidius ob oculos intuentium posita cernuntur eidem Iacobo Rácz, praefatisque ipsius gra-

tiose danda duximus et conferenda decernentes, et ex certa scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem Arma, seu Nobilitatis Insignia more aliorum verorum et indubitatorum memorati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobilium sub iisdem Iuribus, Privilegiis, Praerogativis et Immunitatibus, quibus caeteri veri et indubitati praelibati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum et Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobiles natura, iure et ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent, ubique in Proeliis, Certaminibus, Pugnis, Hastiludiis, Torneamentis, Duellis, Monomachiis, ac aliis quibusvis exercitiis Militaribus et Nobilitaribus, nec non Sigillis, Velis, Cortinis, Aulacis, Annulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus et Sepuchris, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae, verae, sincerae et indubitatae Nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus cuiuscunque Status, Conditionis, Honoris, Dignitatis et Praeeminentiae Hominibus insignitos et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus mandamusque ferre ac gestare, ac iis in aevum uti, frui et gaudere possint ac valeant, Haeredesque et Posteriores eorum utriusque sexus universi valeant atque possint. Imo mobilitamus, damus et conferimus harum Nostrarum Maioris et Authentici Sigilli Nostri impendentis munimine roboratarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae Die Vigesima Sexta Mensis Iulii, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo Secundo. Regnorum vero Nostrarum Vigesimo Secundo.

Maria Theresia m. p. Gabriel Comes de Bethlen m. pr.

I. Georgius Vest. m. pr.¹⁾

¹⁾ Az országos levéltárban őrzött eredeti fogalmazványból.

A nemes Rácz család e czimerlevél alapján tehát a következő nemesi czímert használja: a vízszintesen egyenetlenül osztott pajzs alsó nagyobbik ezüst mezejében nyakastul levágott, kiöltött vörös nyelvű, lebegő sörényű, jobbra néző, fekete löfej látható; a felső keskenyebb vörös mezőben (pajzsfőben) pedig két ezüst liliom között ötszirmu aranyrózsa diszlik. Sisakdisz: két bivalyszarv, melynek közül a jobb arany-vörös, a bal pedig fekete-ezüst. Foszladékok: jobbról vörös-arany, balról fekete-ezüst. ¹⁾

Kisebb közlemények.

Bem napi parancsa. (Karánsebes ápr. 18. 1849) »Hadi működésem folytatandó el kellett egy időre Erdélyt hagynom s Czetz ezredes urat, — kit generalisi hivatalra felajánlottam s ebbeli megerősítése még nem érkezett, de meg fog jönni — bízom meg az erdélyi főhadparancsnoksággal. Meghagyom tehát minden kerületi parancsnoksnak, hogy jelentéseiket ezután Czetz ezredes urhoz Szebenbe tegyék, minthogy a rendeleteket is tőle fogják venni.« - Tudjuk, hogy Czetz tábornok ezen minőségben csak május végeig szolgált: mert lováról leesett s megütötte magát. Mivel képtelen lett a szolgálatra, Bem által az alól felmentetett. Erre a tábornok Kovásznára ment fürdőt használni. Czetz szülei ekkor Gidófalván laktak, azonban ekkor csak édes anyja Czetz majorné és két nővére Poli és Mimi éltek. (1845 49. Lapok).

„A magyar-örmény nemes családok czimerlevelei“ czímmel dr. Temesvári János az Armenia cz. magyar-örmény havi szemle hasábjain hosszabb czikksorozatot tesz közzé, melyben a hazai örmény nemes családok összeírását és nemesi czimerleveleik közlését tűzte ki feladatául. Dolgozata, melyből az első közlemény még a mult évi decemberi füzetben jelent meg, bevezetésül rövid áttekintést ad az örmény családok nemesítéseiről; megtudjuk belőle, hogy a legrégebb örmény nemes Pattantjus Ábrahám Jakab volt, ki Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől, 1680. decz. 13-án kapta a nemesiséget. Utána Lászlófy Izsák 1712 ben, Dániel Tódor 1725-ben és

¹⁾ Nagy I., ki a sisakdiszt képező két bivalyszarvat, miként ezt ő már a Gáspár és Issekutz családok czimerének leírásánál is tette, elefant orrmányoknak nézi, i. m. IX. köt. 659. l. nem küben Siebmacher I. i. m. IV. köt. 537. l. szintén közlik e czímert.

Placsintár Lukács 1737-ben szereztek maguknak nemesi czímert; a tömeges nemességszerzés azonban Mária Terézia korára esik, a ki az örökösödési és hétéves háborúk alatt nemesi czimmerrel tüntette ki azokat a polgári családokat, melyek a háború költségeinek fedezéséhez bizonyos összeggel hozzájárultak. Az erdélyi örmény családok siettek felhasználni a kedvező alkalmat s csupán 1760-ban 18, 1762-ben 7 örmény család emelkedett ily módon a magyar nemesség sorába. Ekkor kapta a nemességet az örmények apostolának, Verzereszki Auxentius püspöknek családja is, mely nevét ez alkalommal a Verzár névvel cserélte föl(?) Az új nemesek mindnyájan az egyszerű armalista nemesség számát növelték; az első és jóideig egyetlen donationalis nemes az 1750-ben megnevesített erzsébetvárosi Zachariás család volt. Az 1780-iki királyi rendelet azonban eo ipso magyar nemeseknek nyilvánította azokat, kik a bánság területén nemesi birtokokat impetráltak s a Gyertyánfi, Capdebo, Hollósi családok ily úton lettek nemesekké. A rendi alkotmány alatt az utolsó nemesítés 1848. január 10-én történt, de az ily módon kitüntetett Jakabb Bogdán a valóságban sohasem kapta meg a czimerlevelet. Ezután hosszú ideig szünetelt a nemesség adományozása; legutóljára Issekutz Adeodát (1876-ban) és a Korbuly és Gajzágó családok (1879-ben) kapták meg a nemességet. Az egyes családokkal Temesváry betürend szerint foglalkozik s közleményeiből, melyek az Armenia havi füzeteiben tekintélyes helyet foglalnak el, eddig a Balta — Hollósy családok czimerleveleivel ismerkedünk meg. Az armalisokat a szerző teljes szövegünkben közli s a czimerről czínmetszetet ad, magyar leírásával együtt. Munkája, mint az eddigiekből is megítélhetjük, nem közönséges szorgalom és fáradság terméke s igen hasznos kiegészítő részét fogja képezni meglevő héraldikai forrásmunkáinknak.» Turul. 1894. évfoly. 152. lap.

Tiflisz utcaín a lóvonatú vasútak tudvalevőleg már több év óta meg vannak honosítva. Most azon különös újítást készülnek behozni a Kaukasz ezen érdekes fővárosában, hogy a lóvonatú kocsiknál nők is alkalmaztassanak, mint kocsivezetők (konduktorok).

Mi újság az örmény világban?

Armenia autonom közigazgatása. A »Standard«-nak a következő sürgönyt küldik Konstantinápolyból: A hatalmak a török kormánynak záros határidőt tűznek, a melyen belül a reformterv feltétlen elfogadása iránt nyilatkozni kell; azon esetre, ha a kormány e reformtervet el nem fogadná, az összes külhatalmak Nagy-Británia vezetése alatt a legerélyesebb akciót fogják Törökország ellen megindítani. A szultánnak el is kell fogadnia a javaslatot; mert különben tekintet nélkül az abból származható következményekre, Örményországot külön választják Törökországtól, Armenia-

nak külön autonóm közigazgatást adnak és az egész tartományt az európai hatalmak állandó irtalma alá helyezik.

Akczió az örményekért. Hivatott forrásból azt állítják, hogy nagyon komoly tárgyalások folynak a nagyhatalmak és a porta között az örmény kérdésben és hogy az angol kormány el van tőkélve arra, hogy egyedül, vagy pedig a nagyhatalmakkal együtt akcziót kezd és már előkészületeket tesz erre nézve.

Gladstone nyilatkozata. Az armeniai események ügyében Gladstone egy nagygyűlésen legújabbán úgy nyilatkozott, hogy teljesen bizonyított tény, miszerint a porta a vádakra hamis letagadással válaszol. Gladstone kifejtette továbbá, hogy három dolgra kell tekintettel lenni; először: mérséklet a követelésekben, — másodsor: a török ígéreteket nem szabad elfogadni, — harmadszor: »nem szabad félnünk a ,kényszer' szótól!...«

Örményország protektora. Nagy-Britannia királynőjének, augusztus tizenötödikén a parlament előtt felolvasott trónbeszéde az örmények ügyét érdeklőleg a következő kijelentést tette: Ázsiai Törökország örmény kerületeiben újabb zavargások törtek ki, oly rémes tettek kíséretében, melyek felkeltették Európa keresztény népeink, különösen az én népemnek megbotránkozását. Az én nagykövetem, s az orosz czár és a francia köztársaság nagykövetei a szultán kormányának közösen reformokat javasoltak, melyek véleményük szerint szükségesek és melyek a zavargások ismétlődését meg fogják akadályozni. Ezeket a javaslatokat veszi most fontolóra a szultán és — vágyva várom határozatait! Ily határozott hangon tartott királyi trónbeszédhez csakugyan nem kell kommentár.

Az angol felsőházban legutóbb lefolyt felirati vita alkalmával Salisbury marquis miniszterelnök kijelenté, hogy Armeniát illetőleg a kormány elfogadta az előbbi kabinet politikáját. Azt hiszi, hogy ez időszereint nem kell tartani attól, hogy az erőszakoskodások meg fognának újulni. A szultán még nem járult hozzá a hatalmak javaslatához, de a kormány meg van győződve róla, hogy fáradozásaiban Orosz- és Franciaország lojális módon támogatják. A szultán tudja, hogy az angol kormánynál senki sem kívánja inkább azt, hogy a török birodalom továbbra is fentartassék. De a szultán komoly hibát követne el, ha nem fogadná el a hatalmak javaslatait és tanácsait, minthogy a birodalomban elterjedő anarchia csak veszélyes lehet reá nézve.

A szinfalak mögül. A »Berliner Tagblatt«-nak a követezőket jelentik, Törökországból: Az angol nagykövet felszólította az ottomán kormányt, hogy ne is küldjék el az európai hatalmaknak, az örmény reformok dolgában hozzájuk intézett követeléseikre vonatkozó választ, mert az angol kormány azt, a mi ebből a válaszból nyilvánosságra jutott, minden tekintetben elégtelennek tartja. A török kormány erre az angol nagykövethoz elküldte Sákir basát, a ki mint Anatólia (Kisázsia), »főfelügyelő«-je

jelentette be magát. De az angol nagykövet vonakodott őt elfogadni, azon kijelentéssel, hogy ily »főfelügyelőt« nem ismer. A nagykövet egyúttal megküldte a portának Salisbury miniszterelnök bizalmas jegyzékét, melyben az angol premier követeli, hogy a török kormány fogadja el a reformjavaslatokat; mert Anglia máskülönben még erősebb eszközök höz lesz kénytelen folyamodni, mint a minökkel Roseberry lord fenyegetőzött. Calice báró, osztrák »magyar nagykövet, kit a szultán nem rég másfél óra hosszáig tartó kihallgatáson fogadott, azt tanácsolta a szultánnak, hogy engedjen a hatalmak követeléseinek. Ugy látszik, hogy a porta most végre hajlandó lesz az örmény kérdésben az európai kívánságokat minden tekintetben teljesíteni; a minek jeléül lehet venni azt, hogy a padisah közelebről megkegyelmezett az összes letartoztatott és elítélt örmény politikai foglyoknak.

Nevetés az angol parlamentben A közelebről visszalépett angol szabadelvű kormány, a Roseberry-kabinet idejében érdekes jelenet adta elő a magát a parlamentben azon alkalommal, midőn Ambroise interpellációjára, a külügyi kormány államtitkára, az örmény kérdésre vonatkozó válaszát előterjesztette. A külügyi államtitkár, Gray ugyanis jónak látta válaszában olyformán nyilatkozni, hogy legyen nyugodt az interpelláló és a t. Ház, mert a berlini egyezménynek az örmény reformokra vonatkozó pontja igen jól van megfogalmazva. Azonban e kormánynyilatkozatot még a komoly angol törvényhozók is hangos nevetéssel honorálták, — elgondolván, hogy még sem lehet valami szabatosan megfogalmazva az a berlini szerződés, mely kimondja ugyan, hogy a magas porta szavatol az örmények által lakott vidékeken (értsd: Armeniában) a kurdok kihágásai ellen, — de megfelelkezik arról, hogy kihágást ott nemcsak a kurdok, hanem a cserkeszek, basibozukok, sőt maguk a pasák is bőven szoktak elkövetni s hogy, — bármi-ként lenne is megfogalmazva az a nemzetközi egyezmény, még abból nem következik, hogy az ázsiai állapotok jobbra forduljanak, ha az a papíron marad!

Az örmény kérdéshez. Mint Konstantinápolyból jelentik a Mosul és Ván tartomány főkormányzóit, az örmény mészárlások ügyében kiküldött vizsgáló bizottság jelentése alapján a kormány állásaiuktól elmozdította és Konstantinápolyba hívta, hogy eljárásukat igazolják. Mosulba főkormányzóvá Salich pasát, Vánba pedig Nazim pasát nevezte ki. — A Reiter ügynökség jelentése szerint, az örmény ügyben a portára újabb nyombánst fognak gyakorolni. Azt hiszik, hogy rövid idő alatt kielégítő választ fognak nyerni. Az angol kormányváltás Anglia politikáját, ebben a kérdésben semmi irányban sem befolyásolta.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
